

Op weg naar een groene economie

ELS VAN HOVER
ARNE DANEELS

*De auteurs zijn
beleidsmedewerkers
Groene Economie,
Departement Leefmilieu,
Natuur en Energie*

Het lijkt de evidentie zelve om de economie te vergroenen, toch loopt dit vergroeningsproces in de praktijk niet altijd van een leien dakje. Daarom trekt het Departement Leefmilieu, Natuur en Energie (LNE) van de Vlaamse overheid de kaart van de 'groene economie'. Recent publiceerden we een studie over de vergroening van de fiscaliteit. Dit artikel belicht de verscheidenheid aan elementen die spelen in een vergroening van de economie.

Laat ons eerst een theoretisch kader schetsen. Een vergroening van de economie heeft als doel de aantasting van het milieu te voorkomen, verlies van biodiversiteit tegen te gaan, natuurlijke hulpbronnen duurzaam te gebruiken en tegelijk een verhoging van het welzijn na te streven. De kwaliteit en de blijvende aanwezigheid van natuurlijke hulpbronnen zoals materialen, water en ruimte, en ecosysteemdiensten vormen dan geen probleem. Een groene economie is veerkrachtig, robuust en respecteert de grenzen van onze planeet.

De vergroening van de economie is een strategie, een *bewuste* keuze, om een antwoord te bieden op de grote milieugerelateerde uitdagingen die een duurzame ontwikkeling in de weg staan. Op lange termijn kunnen we stellen dat we een groene economie bereikt hebben wanneer het economisch systeem (minstens) geen onomkeerbare negatieve impact heeft op het ecologisch systeem en wanneer beide systemen elkaar versterken. Zo komen we tot een symbiose tussen economie en ecologie.

We spreken in dit artikel over groene economie. Maar er zijn vele varianten op het thema zoals kringloop- of circulaire economie, blauwe economie, deeleconomie, bio-economie, low-carbon economy, peer-to-peer economy, en ongetwijfeld vergeten we er een aantal. De meeste varianten hebben een andere invalshoek, maar alle dragen ze bij aan een groenere economie, of het nu is door materialen te hergebruiken, door energiezuiniger te werken, door het vervangen van eindige grondstoffen door hernieuwbare varianten of door totaal nieuwe businessmodellen te zoeken.

STERKE LOKALE ECONOMIE

We willen evolueren naar een Vlaanderen dat duurzaam omspringt met alle hulpbronnen, van grondstoffen, materialen tot energie, water, lucht, bodem en ruimte. Dit betekent dat we met significant minder¹ grondstoffen en materialen, welvaart en

Duurzaam omgaan met hulpbronnen betekent dat we met significant minder grondstoffen en materialen, welvaart en welzijn creëren voor iedere Vlaming.

welzijn creëren voor iedere Vlaming. Met het Materialendecreet van 2012 trekt Vlaanderen al volledig de kaart van het duurzaam materialenbeheer. Het doel is om een materiaalzuinige kringloopeconomie te realiseren waarin grondstoffen in een biologische of technologische kringloop blijven circuleren. Gaan we nog een stap verder, dan staat het gebruik van goederen centraal dankzij een innovatieve deel- en diensteneconomie waarin veel producten en materialen niet meer worden verkocht, maar tijdelijk als product of dienst ter beschikking worden gesteld. Een boormachine of hogedrukreiniger die je bijvoorbeeld slechts enkele keren per jaar gebruikt, waarom zouden we die niet kunnen delen? Waarom moet iedereen die toestellen voor beperkt gebruik zelf aanschaffen?

De zogenaamde circulaire economie werkt zo *lokaal mogelijk*. Er zijn ook intelligente regionale, Europese en mondiale kringlopen opgezet, waarin Vlaamse bedrijven een belangrijke rol spelen door hun aanbod aan hoogwaardige recyclaten. De kringlopen zijn bovendien georganiseerd met een minimaal gebruik aan energie. We spreken niet langer over afvalstoffen of residuen omdat we altijd weten waar en hoe we reststromen of gebruikte producten en materialen opnieuw nuttig kunnen inzetten en recycleren.

De hulpbronefficiënte kringlopen dragen sterk bij tot de evolutie naar een klimaatvriendelijke samenleving zonder fossiele brandstoffen. We beperken de milieu-impact van transport door een meer lokale economie. Zo kan Vlaanderen minder

afhankelijk worden van energie- en grondstoffenimport uit het buitenland. Om dit alles in de praktijk om te zetten, is er nood aan eco-innovaties. Niet enkel van technologische aard, maar kunnen ook nieuwe businessmodellen, organisatorische innovaties, product-dienstcombinaties, institutionele innovaties en systeeminnovaties inhouden. Deze innovaties moeten de druk - veroorzaakt door productie en consumptie - binnen de grenzen houden van wat het milieu aankan.

CLEANTECH IS HIGHTECH: VLAANDEREN LOOPT VOOROP

Hoewel we van een lokaal verankerde economie spreken, wil dit niet zeggen dat onze bedrijven niet naar het buitenland kunnen kijken. Want een sterke thuismarkt is één van de beste springplanken voor internationale expansie.

Inzetten op een groene economie biedt zowel lokaal als internationaal kansen op economisch en sociaal vlak. Door het aanpakken van een aantal milieuproblemen ontstaat er een cleantechsector die nog groei mogelijkheden kent waar andere industriële sectoren het momenteel moeilijk hebben. Zo wordt toegevoegde waarde gecreëerd en neemt werkgelegenheid toe of blijft behouden. In een groene economie is er kans op jobcreatie voor hoog- en laaggeschoolden, door de veelzijdigheid en de aard van de bedrijven en sectoren die worden aangesproken door deze uitdaging. De meeste cleantech is hightech en vraagt personeel met de juiste vaardigheden, zowel voor hoog- als laagopgeleiden. Vlaanderen loopt hierin voorop.

Bedrijven met een specifieke kennis over milieuproblemen én oplossingen, zorgen voor differentiatie en creëren nieuwe opportuniteiten. Dit gebeurt in de klassieke milieusector met bedrijven die rond water-, bodem-, afval- of energietechnologie werken. Denken we maar aan spelers als Bio-terra, Enext, Waterleau, Aquasystems International, DEC nv of Envisan die zich vanuit Vlaanderen

internationaal konden ontplooiën. En dit gebeurt in speerpuntsectoren zoals de kringlooeconomie, hernieuwbare energie, slimme energienetwerken, bio-economie, agro-ecologie, lokale productie op maat via 3D-printing, lichte materialen en de mobiliteit. Met voorbeelden als Umicore, Hansen Transmission, Melotte, Proviron en LayerWise. Opportuniteiten kunnen ook liggen in opkomende technologieën met een zeker milieupotentieel zoals biosystems engineering, nanotechnologie, microreactoren en de combinatie van biotechnologie met informatie- en communicatietechnologie. Zo zet o.a. Solvay sterk in op nanotechnologie.

En waar traditionele industrieën hun productie verhuizen naar lageloonlanden, kan een groenere economie wel voor lokale jobs voor laaggeschoolden zorgen. Voorbeelden zijn recyclagebedrijven, herstelateliers, onderhoudswerken aan zonnepanelen en isolatieprogramma's voor gebouwen.

TEGENWERKENDE FACTOREN

Het lijkt de evidentie zelve om de economie te vergroenen, maar toch verloopt dit vergroeningsproces allesbehalve vlot. We bespreken hier twee van de vele obstakels op de weg naar een groene economie.

Milieuschadelijke stimulansen

Een eerste obstakel zijn de milieuschadelijke subsidies of verlaagde accijnzen. Het gaat hier over activiteiten of producten die door de overheid ge-

Door het aanpakken van een aantal milieuproblemen ontstaat er een cleantechsector die nog groei mogelijkheden kent waar andere industriële sectoren het momenteel moeilijk hebben.

subsidieerd of minder belast worden maar die een schadelijk neveneffect hebben voor het milieu. Eén van de bekendste en ook meest milieuschadelijke subsidies, zijn die voor fossiele brandstoffen. Het gaat dan bv. om de verhoogde belastingaftrek voor bedrijfswagens, maar ook om de lagere accijnzen op diesel, terwijl net diesel zeer slecht is voor de luchtkwaliteit.

De problematiek van milieuschadelijke subsidies staat al vele jaren op de agenda van internationale en supranationale organisaties zoals de OESO en de Europese Unie. De Europese Commissie nam dit engagement op in de *Roadmap for a resource efficient Europe*. Men stelt er uitdrukkelijk als mijlpaal dat milieuschadelijke subsidies tegen 2020 moeten uitdoven, met de nodige aandacht voor de impact op wie het niet breed heeft in de samenleving.

Subsidies met schadelijke gevolgen voor het milieu zijn een voorbeeld van niet-efficiënte uitgaven van de overheid. Maar zoals *The Economist* (17 januari 2015) schreef, is het nu het perfecte moment om iets te doen aan deze subsidies. De brandstofprijzen zijn in jaren niet zo laag geweest. Er is daarom geen nood ze nog te subsidiëren.

Hoge lasten op arbeid en goedkope vervuiling

Iedereen is het er ondertussen over eens dat België een probleem heeft met hoge lasten op arbeid. Een oplossing om dit probleem aan te pakken en toch voldoende belastinginkomsten te voorzien voor de overheid, is de zogenaamde tax shift. Het recente politieke debat over dit thema focust nogal vaak op een verschuiving naar vermogens- of vermogenswinstbelastingen. Maar bijkomende lasten op vervuiling en op consumptie mogen we niet vergeten.

Er zijn twee goede redenen waarom we voor een vergroening van het belastingstelsel pleiten. Ten eerste zorgt een verhoging van lasten op milieu-

vervuilende activiteiten, producten of diensten voor een verschuiving naar groenere alternatieven en daardoor minder milieuvervuiling. Ten tweede krijgen lokale jobs nodig in een kringloopeconomie een grotere kans door de lagere arbeidslasten. Het gaat dan om bv. handenarbeid nodig om producten te herstellen en in de recyclagesector. Deze activiteiten kunnen ervoor zorgen dat er opnieuw meer jobs voor laaggeschoolden in België ontstaan.

De Europese Commissie herhaalt in haar aanbevelingen voor België keer op keer om werk te maken van een dergelijke lastenverschuiving. Ook de OESO pleit hier opnieuw voor in haar rapport *Economic Survey Belgium* van februari 2015. De inkomsten uit btw zijn in België niet zo hoog. Daarnaast is er vooruitgang in de reductie van broeikasgasemissies maar het lijkt erg moeilijk om de 2020-doelstellingen te halen, en dit terwijl congestie en luchtvervuiling zwaar blijven wegen op het welzijn van de bevolking. De grafiek van de OESO (op p. 16) maakt duidelijk dat de belastinginkomsten sterk afhangen van personenbelastingen en socialezekerheidsbijdragen. De aanbeveling is om ze te verschuiven naar belastinginkomsten die gunstiger zijn voor de werkgelegenheid en minder groeiverstorend werken, zoals milieu- en consumptiebelastingen.

STUDIE VERGROENING FISCALITEIT

De OESO doet een aantal suggesties aan België: verhoog de energielasten voor residentieel gebruik, verminder de transportsubsidies, verminder de uitzonderingen op btw-tarieven voor vervuillende energiebronnen en introduceer een kilometerheffing, liefst tijds- en plaatsgebonden.

In 2014 heeft het departement LNE een aantal van deze maatregelen onderzocht². Er werd berekend wat de economische, ecologische en sociale gevolgen zouden zijn wanneer je milieulasten verhoogt en volledig compenseert door een lastenver-

laging van de personenbelasting of van de werkgeversbijdragen. In verschillende scenario's worden de effecten van volgende milieubelastingen berekend: een heffing op het verbranden van afvalstoffen, een kilometerheffing, een extra belasting op industrieel gasverbruik, een koolstofbelasting of een vermindering van het voordeel in natura verbonden aan het privégebruik van bedrijfswagens, een belasting op de consumptie van dierlijke eiwitten, een vliegbelasting en een verhoging van de accijnzen op diesel.

Als resultaat van deze berekeningen kunnen we stellen dat een vergroening van de fiscaliteit werkt. De onderzochte vergroeningsscenario's leveren een betekenisvolle bijdrage aan een verbetering van de milieukwaliteit en aan toegenomen welzijn. Wanneer de lastenverschuiving goed ontworpen wordt, constateert de studie naast het positieve milieueffect ook een toename van het bbp en de werkgelegenheid. De toename van duurzame welvaart is nog duidelijker te zien in de stijging van de ISEW (Index for Sustainable Welfare). In deze indicator zijn een aantal belangrijke vervuilende emissies gekwantificeerd waarvan de vermindering leidt tot extra welzijn.

Daarenboven zijn er nog bijkomende welzijnseffecten te verwachten die niet verrekend zijn in het model. Het gaat dan o.a. om effecten van efficiënt materiaalgebruik, minder filekosten, een verbetering van de luchtkwaliteit en minder geluidsoverlast die leiden tot verminderde uitgaven voor de gezondheidszorg. Met andere woorden: waar wachten we nog op?

METEN IS WETEN

Tot nu toe was het moeilijk om te verifiëren in welke mate de economie in Vlaanderen in haar geheel effectief vergroent. Daar is nu verandering in gekomen. Onlangs werd VRIND 2014 gepubliceerd, een set met indicatoren over vele thema's in Vlaanderen. Daarin was het focushoofdstuk aan groene economie gewijd. De OESO heeft een set indicatoren voor groene economie ontwikkeld, en op die basis is nu een set berekend voor Vlaanderen. Economische activiteit, natuurlijk kapitaal en beleidsmaatregelen worden daarin aan elkaar gelinkt. Zo kunnen we opvolgen welk effect de inspanningen voor de vergroening van de economie precies hebben. In Vlaanderen zijn het energiegebruik en de CO₂-emissies ontkoppeld van de economische activiteit. Ook voor het waterverbruik

geldt dat. Toch blijft de energieproductiviteit van Vlaanderen relatief laag ten opzichte van de meeste andere EU-lidstaten, voornamelijk door de energie-intensieve industrie. Hier is nog ruimte voor een efficiënter gebruik van energie en grondstoffen. De druk op het natuurlijk kapitaal blijft hoog in Vlaanderen, voornamelijk door de hoge bevolkingsdichtheid en bebouwing.

De economische dynamiek die ontstaat bij de zoektocht naar oplossingen voor milieuproblemen is o.a. meetbaar aan het stijgend aantal aanvragen voor 'groene patenten'. Het aantal groene patenten geeft een indicatie van het aantal groene innovaties. Ondertussen is 5% van het totaal aantal aanvragen uit Vlaanderen, een groenepatentaanvraag. Bij het Europese patentbureau, één van de mogelijke instellingen om te registreren, gaat het om een 60-tal aanvragen per jaar, o.a. voor energiebesparing in gebouwen en verlichting, bestrijding van lucht- en waterverontreiniging, afvalbeheersing en vaak ook technologie voor hernieuwbare energie.

INTERNATIONALE CONTEXT

België heeft een zeer open economie, en we kunnen de internationale context dus niet negeren. Een aantal ecologische uitdagingen vereist een internationale aanpak. België heeft wel de innovatiecapaciteit en de financiële middelen om oplossingen te bedenken voor sommige milieuproblemen. Deze innovaties kunnen zorgen voor nieuwe economische opportuniteiten. Dus als het goed aangepakt wordt, is een ambitieus vergroeningsbeleid juist een sterkte voor de internationale concurrentiepositie in plaats van een nadeel.

Bedrijven als Colruyt, SITA, JBC, Beneens, Nike en Derbigum demonstreerden tijdens het Milieu-

In Vlaanderen zijn het energiegebruik en de CO₂-emissies ontkoppeld van de economische activiteit. Ook voor het waterverbruik geldt dat.

congres (www.vlaamsmilieucongres.be) dat ze investeren in groene technologieën, groenere productieprocessen of kringlooeconomie en dat ze daar mooie resultaten mee halen. Een groen idee kan nieuwe spelers lanceren. Zoals Bubble Post dat doet met een innovatieve oplossing voor pakjes- en goederenlevering in de binnenstad. Een groen idee kan ook een nieuwe markt openen voor bestaande spelers zoals de shirtcase dat voor MikoPac doet. De specialist in kunststofverpakkingen voor voedsel produceert met zijn bestaande installaties nu een oplossing om je hemd kreukvrij mee te nemen op de fiets. Andere gevestigde spelers als Umicore, Ecover en Alpro bewijzen al jaren dat milieu een belangrijke plaats in de bedrijfsstrategie kan hebben.

CONCLUSIE

Onze analyse maakt duidelijk dat het vergroenen van de economie voordelen voor mens, milieu en economie oplevert. Veel bedrijven tonen vandaag aan dat die principes ook in de praktijk kunnen omgezet worden. Wat we nu nodig hebben, is een maatschappelijk en politiek debat over welke richting we uit willen en welke middelen we daarvoor inzetten. Er is een sterk draagvlak nodig om de economie daadwerkelijk verder te vergroenen en ten dienste te stellen van het menselijk welzijn. ■

Meer info op www.lne.be

1. Min 70% Domestic Material Consumption in 2050 (richtinggevende doelstelling op basis van studie 'Assessment resource efficiency indicators and targets' i.k.v. Resource Efficient Europe)
2. http://www.lne.be/organisatie/persberichten/20140910_Vergroening%20van%20de%20fiscaliteit_finaal%20rapport.pdf